

בס"ד

חינוך לאור הפרשה

פרשת יתרו

הדשא של השני...

גיליון מס' 131 תשפ"א
הרב יהונתן דדון

yd0527606276@gmail.com

חינוך לאור הפרשה/פרשת יתרו הדשא של השני...

מכוניות הפאר שעברו במהירות מול עיניו, כמעט והוציאו אותו מדעתו. הנרי עמד שם בפנית הרחוב והביט בעיניים אכולות קנאה בעשירים ובני משפחותיהם שיצאו מרכבי הפאר, לאירוע יוקרתי ורב רושם באולם האירועים הגדול. 'נמאס לי מהחיים האלו!' הרהר בדעם. 'החיים שלי טובים כל הזמן סביב אותו גלגל, לעבוד בשביל המשכורת העלובה שאני מקבל בסוף החודש ובקושי אני מצליח לחיות כמו בנאדם' קמץ את אגרופו, והבין שעליו להתרחק מהמקום לפני שהכעס הנורא שאצור בתוכו יתפרץ החוצה. הנרי גדל במשפחה ענייה באנגליה של תחילת המאה העשרים, להיות עני באותה תקופה פירוש הדבר - לחוות מחסור תמידי באוכל, בחימום, וכמובן שאין מה לדבר על בגדים יוקרתיים או על מוצרי מותרות אחרים. את ילדותו הוא העביר בחלומות תמידיים אודות חיי עושר ופאר, הוא דמיין את עצמו כאדם עשיר בעל אחוזה רחבת ידיים המתפרסת על פני כמה דונמים, בה מסתובבים עשרות משרתים שרק ממתינים למוצא פיו, הוא אף פעם לא נהנה מחוויות הילדות שאותן חוו חבריו שהיו אף הם במעמד דומה לשלו, כיוון שכל הזמן דמיין במוחו את החוויות והפינוקים הגדולים שיש לילדי העשירים, וחיכה ליום שבו חלמו הגדול יתגשם. כשהתחתן עם אשתו, שאף היא הגיעה מהמעמד הנמוך, הוא עדיין לא הפסיק לחלום על חיי עושר נוצצים, הוא היה מסוגל לבהות שעות בהקיצ ולדמיין את עצמו כאיש עשיר, עד שאשתו הייתה מעירה אותו

מהחלומות ואומרת: 'אולי כדאי שתתעורר ותפסיק לחלום? תתחיל לחיות את החיים שלך כמו שהם וליהנות ממה שיש לך, די לחיות את החיים עם תחושה של החמצה'... אבל את הנרי זה לא הרגיע, הוא המשיך לסבול מחייו הקשים לטעמו, ולחשוב רק מה היה 'אילו היה עשיר'. אשתו מצדה ניסתה לעודד את רוחו כל הזמן, וכשהבינה שזה לא יעזור – החליטה לדאוג לכך שחלומו של בעלה להרגיש עשיר יתגשם לפחות פעם אחת בחייו. היא פנתה לחברת ילדות שלה, שהתחתנה עם אחד מאילי הנפט של אנגליה, ובקשה ממנה לסדר לה שתי הזמנות פרטיות לנשף היוקרתי והמפואר של עשירי אנגליה שיתקיים בעוד חודש. היא הוציאה את כל חסכונותיה, קנתה לעצמה שמלה מפוארת, ובכסף הנותר הלכה עם בעלה להזמין חליפת טוקסידו יוקרתית כיאה למשתתפי הנשף היוקרתי. אבל הנרי לא הסתפק בחליפת הטוקסידו המפוארת, הוא טען בתוקף שלא יוכל להסתובב במסיבה ללא שעון זהב התלוי על שרשרת, שבו יוכל להתבונן מדי פעם בארשת פנים חשובה. בלית ברירה פנתה אשתו לחברתה וביקשה לשאול ממנה שעון זהב יוקרתי עבור הנשף, בהבטחה שהוא יוחזר ללא רבב מיד למחרת הנשף. החברה לא התלהבה מהבקשה, אבל היא שבה אליה לאחר כמה דקות עם שעון זהב עטור יהלומים שאליו מחוברת שרשרת זהב ארוכה, היא הזהירה אותה בעשרות אזהרות לבל יינזק השעון או ילך לאיבוד. עכשיו היה הנרי מוכן ומזומן ל'ערב חייו', הוא הסתובב בנשף מנופח כטווס בין האורחים המכובדים תחת סיפור כיסוי כלשהו אודות עסקי הספנות הגדולים שמנהלות חברותיו במזרח אירופה, וכמובן דאג מדי כמה דקות להוציא את שעון הזהב ולהתבונן בו בארשת חשיבות עצמית. כמו כל דבר טוב, גם הערב הזה נגמר לבסוף והנרי מצא את עצמו נוחת בחזרה אל המציאות היומיומית העגומה כל כך עבורו, הוא פשט מעליו את החליפה היוקרתיית ואז נפלטה

מפיו צווחה: 'השעון! הוא איננו!', הוא החל לחטט בכל הכיסים אך לשווא. בני הזוג המבוהלים, החלו להתרוצץ בכל פינות האולם תוך כדי חיפוש מדוקדק אבל השעון לא נמצא. למחרת היום מיהרו הנרי ואשתו אל חנות תכשיטים יוקרתית וביקשו לחפש שעון הזה בדיוק לשעון האבוד. המחיר בו נקב בעל החנות השאיר אותם בתדהמה: 50,000 לירות שטרלינג! בלית ברירה, לוו השניים את הסכום הענק ומיהרו לקנות את השעון כדי להשיב אותו לידי החברה. אם מצבם הכלכלי היה 'לא טוב' עד אותו היום, מאותו יום מצבם הורע שבעתיים, הם נאלצו לעבוד בעבודות נוספות עד השעות הקטנות של הלילה, כדי שיוכלו לעמוד בהחזר התשלומים החודשיים של ההלוואה. הדבר נמשך כעשר שנים, עד שיום אחד פגשה החברה העשירה את אשתו של הנרי ולתדהמתה היא הבחינה כי הזקנה קפצה עליה והיא נראתה נורא. לשאלתה מדוע היא נראית כל כך רע, סיפרה לה אשתו של הנרי את כל פרטי המאורע, וסיפרה לה על החובות הכבדים וההחזרים הגבוהים שבהם הם נאלצים לעמוד מדי חודש. החברה ההמומה ספקה את כפיה וצעקה: 'אבל מדוע לא סיפרת לי שהשעון נאבד? הוא היה סתם חיקוי זול ולא אמיתי! מחירו של השעון הזה, הוא רק 500 שטרלינג!' החברה מיהרה להשיב את שוויו של השעון לידי בני הזוג כדי שיסגרו את החוב הגדול, אבל הנרי החל לבכות באמרו: 'אמנם מוטב מאוחר מאשר לעולם לא, אבל עכשיו זה כמעט ולא יעזור לי, את רוב השנים הטובות ביותר של חיי בזבזתי בשביל לשלם עבור חלומות השווא שלי...'

*

הדמיון גורם לנו לפעמים לרצות את מה שאין לנו, מבלי להסתפק במה שכבר יש לנו בחיים. לפעמים האדם משלם מחיר כבד בשביל דבר שהיה נראה לו כדבר הכי חשוב שיכול לתת לו תקווה בחייו,

אלא שלבסוף מתברר לו שבמקביל הוא הפסיד חלקים גדולים ויפים מחייו, דווקא עבור דברים פעוטים וחסרי חשיבות. כתוב במשנה בפרקי אבות (ד, כ"ח): "הקנאה, התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם". והסביר הגאון הרב יעקב הלל שליט"א: הקנאה מוציאה את האדם מהעולם שלו, כי כשהוא מקנא, הוא מפסיד גם את מה שיש לו.

*

מי שמאמין – לא מקנא...

בפרשת השבוע נאמר: "לא תחמוד בית רעך, לא תחמוד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך". ידועה השאלה: כיצד אפשר לצוות את האדם לא לחמוד? זה לא מעשה אלא מחשבה שעוברת בלב, הרי זה משהו שקורה בלי שליטה... ועוד, אחרי שהתורה כבר אמרה "בית רעך" אשת רעך" "עבדו" וכו', מדוע צריכה התורה לכתוב "וכל אשר לרעך"? הרי ברור שהאיסור לחמוד חל על הכל והרשימה הזאת היא דוגמה לדברים שאסור לחמוד. התשובה היא: תחשוב על "כל אשר לרעך"... כשאדם חומד את של השני, וחושב כי אילו היה מתחלף איתו הוא היה מאושר, עליו לקחת משקפת טובה יותר, ולהסתכל על התמונה על כל פרטיה. כשאדם חומד את המכונת של השני ורוצה להיות במקומו, שרק ייקח בחשבון גם את כל מכלול הצרות מהם הוא סובל, ויעשה חושבים האם גם בהם הוא מעוניין, אי אפשר לקחת רק מה שמוצא חן בעיניך... בעצם, הדיבור הראשון והאחרון קשורים זה בזה... כשאדם מאמין שה' הוא האלוקים, שהכל מאת ה' – הוא לא חומד את מה שאינו שלו ולא מקנא באחרים.

*

מהי קנאה? ממה היא נובעת? כל הקנאה הרעה נובעת מחסרון אמונה וגאווה, שהאדם חושב שהקב"ה לא חילק את הברכה והשפע בצורה נכונה, ויש דברים ששייכים לו ונמצאים אצל אחרים ולכן הוא מקנא בהם. וכך כותב ה"ארחות צדיקים": "הקנאה באה מגריעות הנפש. אם הוא מקנא ביופיו של אדם, או בגבורתו, או בעשרו, הרי אינו חפץ במה שגזר הבורא יתברך. וזה דומה לעבד שיש לו תלונות על מעשה אדוניו ואינו מתרצה בענייני אדוניו – אין זה עבד נאמן. וכל שכן שאין להתרעם על הבורא יתברך, אשר כל מעשיו ישרים ונכוחים, שאין להרהר אחריו".

*

מדוע הקנאה מוציאה את האדם מהעולם? כדי להבין זאת, נתבונן בתוצאות הקנאה. הקנאה מובילה לכעס, עצבות ותחושה של חוסר ערך עצמי. כעס – על האדם שאנחנו מקנאים בו, כעס או גם אכזבה מעצמנו על שאנחנו מקנאים, ולעתים גם כעס על הקב"ה שכביכול "מפלה" בינו לבין חברינו. וכעס, כידוע, עלול להביא לריחוק ולפירוד. **עצבות וחוסר עשייה – הקנאה עלולה לעורר בנו את תחושת העצבות. עצבות על כך ש"לאדם השני הולך יותר טוב ממני"... עצבות, כידוע, עלולה להביא לחוסר חשק לעשות ולפעול, ללאות ולעצלות. לעתים הדבר גם עלול להביא לתחושת ייאוש: "אם כולם מצליחים ואני לא, כנראה שאין לי סיכוי"... מתוך כך המרץ לעשות – דועך. **תחושת חוסר ערך** – הקנאה בזולת עשויה להביא אותנו לחוש חסרי ערך. ההשוואה לזולת מפחיתה, לפחות בהרגשה שלנו, את הערך שלנו, את הדימוי העצמי שלנו בעיני עצמנו. "אם הוא כל כך מצליח, כנראה שאני לא ממש שווה"... תוצאות הללו ממחישות באופן ברור, כי הקנאה יכולה להדיק לנו ולגרום לתחושות לא טובות בלב.**

*

תפרגן - תבורך...

שלמה המלך ע"ה כתב במשלי: "נפש ברכה תדושן" (יא, כ"ה).
ובפירושו של הגאון מוילנא שם, הוא מסביר את שלש המילים הללו,
וזה לשונו: נפש ברכה תדושן - כי "תדושן" הוא משמועה טובה,
ומחמת זה שמח לבו וידושנו עצמותיו, כמו שכתוב "שמועה טובה
תדשן עצם". וזהו "נפש ברכה", כלומר, מי שמברך לכל אדם וחפץ
בטובתם ואינו מקנא בהם ומחמת זה ישמח לב של בני אדם וידשן
עצמי שומעיו המתברכין - לכן גם הוא ידושן! היפוך המקנא, "ורקב
עצמות קנאה". עד כאן לשונו. נאמר בפסוק ש"רקב עצמות - קנאה",
כלומר: תיאור מה שקורה כשאדם מקנא בשני על כך שיש לו יותר,
ומקרין רגשות שליליים כלפיו. רגשות אלו אופפים את האדם
שמקנא, ומגדירים את האווירה שסביבו. והרגשות הללו - אליו הם
חודרים, ומרקיבים את העצמות שלו. וזו הכוונה: "רקב עצמות -
קנאה". וההיפך מזה: "נפש ברכה תדושן". להיות "מדושן", היינו
להרגיש את ההרגשה הנפלאה ביותר של שמחה אינטנסיבית, כמו
שנאמר "שמועה טובה תדשן עצם". ומה מביא את ההרגשה הזו?
להיות "נפש ברכה". כאשר רצוני בכך שיהיו לזולת רק שמחה
וטובה וברכה, ואיני מקנא בטובה שלו. אדרבה, אני רוצה שהוא יהיה
"מדושן" מרוב טובה, הרגשות החיוביים הללו אופפים אותי,
ומגדירים את האווירה שסביבי. והרגשות הללו מחלחלים לתוכי,
ואותה הרגשה של "מדושן" שחיפשתי עבור הזולת... זו תהיה
ההרגשה שתמלא את ליבי. ולכן, מי שיש לו "נפש ברכה" - הוא
עצמו "ידושן"! כל מה שאדם רוצה שיגיע אל השני - זה עצמו בדיוק
מה שיגיע גם אליו. אם נחפש תמיד כיצד להביא שמחה לזולת -
נביא על עצמנו שמחה. עלינו ללמד את ילדנו/תלמידנו לפרגן אחד
לשני, לשמוח בשמחת השני. כשחבר שואל שאלה טובה, כשחבר
ניצח במשחק - תפרגן לו, תשמח איתו וכך יהיה לך טוב יותר.

*

כיצד נעזור לילדים לא לקנא?

קנאה נובעת, בין היתר, מתחושת קיפוח: "גם אני רוצה! זה לא פייר... למה לו הולך בקלות ולי לא?". כלומר, תחושת הקיפוח מתעוררת מתוך השוואה שאדם עושה בינו לבין חברו. כשהאדם משווה עצמו לשני, ויוצא "מופסד", הוא מקנא, רוצה גם, ומרגיש שזה לא הוגן. כיצד נעזור לילדים לא לקנא? נסביר להם שוב ושוב שלעולם אדם אינו יכול "לקחת" משהו השייך לחברו, בין אם מדובר בכבוד, בין בכסף, בין בתפקיד, בין במעמד חברתי – לכל אדם יש את מה שהוא אמור לקבל, ואף אחד אינו יכול לגעת אפילו ב"טיפה" ממה שיש לו. שמעתי פעם שאפשר להסביר זאת על ידי משל למשפך: נדמיין כי בשמים למעלה ישנו משפך גדול, שמעניק שפע ליקום. לכל אדם ישנו צינור אישי משלו, ובכל פעם הקב"ה מכניס דבר אחר לצינור של אדם מסוים. לאחד הוא שופך שמחה, לשני אהבה, לשלישי עושר, בהתאם למה שמיועד לו. הוא שופך כמות מדויקת לכל אדם, וכמות זו אינה קשורה לכמות אותה מקבל השני, לכל אחד צינור מיוחד משלו ואי אפשר "לגנוב" מהשני. כך יוצא, שעצם העובדה שחבר שלי מצליח במשהו זה לא לוקח ממני שום דבר! ההצלחה של האחר אינה תלויה או קשורה בי. מה ששלו – שלו, ומה ששלי – שלי. בנוסף, כל שפע מותאם לתפקיד ולייעוד האישי. לכל אדם ישנו תפקיד מסוים לעשות בעולם, ישנם ניסיונות אישיים שהוא צריך לעבור בעולם, וממילא כל מה שהוא מקבל, או לא מקבל, מותאם לו ולתוכנית האישית שלו בחיים. הקב"ה מעניק לכל אדם את מה שהוא צריך על מנת שיוכל למלא את שליחותו בצורה הטובה ביותר. השפע שלנו, התכונות שלנו, ההצלחות והכישלונות שלנו, כל אלו מותאמים לנו באופן אישי, באופן שיהיה הכי טוב עבורנו. כאשר האדם ממלא את תפקידו על פי רצון השם הוא מאושר ושמח, הוא

אינו מתבלבל כאשר הוא רואה מישהו טוב יותר או מוצלח יותר, כי הוא מבין שההצלחה האמיתית היא בעבודת המידות, וכי להשלמת עולמו הפנימי הוא אינו זקוק למוצלחות של הזולת. מי שמאמין בעצמו, מאמין שה' נתן לו כוחות ויכולות – לא מקנא בחברו.

*

הדרך לאושר – עין טובה!

בראש רשימת היעדים השאפתניים של בני האדם, ניצב, גבוה בכמה דרגות מעל כולם: האושר. האושר הוא השאיפה הכמוסה הרצויה והנכספת ביותר, וכל מה שאנשים עובדים ומתאמצים ומתמסרים – הוא כדי להגיע לאותו יעד נשאף מחד וחמקמק מאידך, הוא האושר המלא והאמיתי. אנשים מנסים כל דרך, כדי להגיע לאושר הנכסף. אם מישהו יציע להם תרופת פלא המעניקה אושר, מסע לאי נידח להשגת אושר, פעולה גופנית או מאמץ נפשי שיביא בכנפיו את האושר המובטח – הכל ירוצו אחרי נוסחת הקסם, יבקשו את האושר בכל מחיר ובכל דרך. אך האושר נותר חמקמק, לא מצוי, נדיר מאוד ולא תמיד בר השגה... הסיבה המרכזית לכך, היא כי אנו חיים בעולם תחרותי. כל העולם העסקי סובב סביב תחרות, וכתוצאה מכך – גם חלק לא קטן מהאנשים מתקשים להביט באופן חיובי על הישגיהם האישיים, ובודקים באופן תחרותי את הישגים של הזולת... ההשוואה כל העת למי שסביבנו, ההצצה לתוככי תחומו של חברינו – גורמות לנו לאבד את האושר ממה שיש לנו, ולבחון כל העת את חלקם ונחלתם של אחרים, בעין תחרותית. העובדה כי אנו חיים בעולם כה תחרותי, עשויה לגרום למבט שלנו להפוך לתחרותי, לא מפרגן... ואז, כשמביטים על הזולת ומגלים כי הוא מצליח, מרוויח, חי טוב, זוכה להרחבת ביתו או לעבודה מכניסה בקלות, יש לו משפחה מפוארת וחיון מתנהלים על מי מנוחות – כאן עשוי להתעורר החיידק התחרותי, הלא מפרגן, עם הרהורים בנוסח:

'הוא מרחיב? הוא בונה? הוא מרוויח? למה זה מגיע לו? למה כל האושר הזה נופל בחלקו? הרי אנו כה קרובים – מדוע דווקא הוא זכה בעבודה המפרנסת, במרפסת הנוספת, במשפחה המפוארת ובנחת המזוקקת?'. ההרהורים הללו, עומדים תחת הכותרת 'צרות עין'. צרות העין היא התופעה הכי טבעית והכי נורמלית בתחושות האדם בעולם תחרותי, אך זה לא הופך אותה למוצדקת. נהפוך הוא, הרבה יותר מוצדק להבין שכל אדם זוכה במה שהוא זוכה, והוא הרי לא מזיק לדולתו – אז למה לא לפרגן לו, למה לא לשמוח בשמחתו? זוהי נוסחת האושר האמיתית – להאמין ולהבין שאיש לא לוקח לי דבר, וממילא אין כל סיבה שאתלונן או לא אפרגן למי שמצליח, למי שמרוויח, למי שחייו מתנהלים בטובה ובברכה. אני מאושר כי הוא מאושר, אני שמח כי הלה שמח, אני מפרגן לו מכל הלב ושמח בשמחתו! השכן שלי בונה? אגש אליו ואחל לו בהצלחה, אבטיח לו שאם יהיה קצת רעש – אני סולח לו, כי אני מלא שמחה שגבולו מתרחב... החבר שלי זכה בעבודה נכספת? זה הזמן להתקשר ולאחל לו בהצלחה, שיזכה למצוא חן ולהצליח במעשי ידיו. אח שלי זכה בנחת מהילדים? אני זוכר להתפלל עליו שזה לא ייפסק וכו' לרגע, שכל ימיו יהיו מלאי נחת וסיפוק... הרי זה לא על חשבוני, הוא לא לוקח ממני דבר! למה לא לפרגן לו? למה לא לשמוח ולהיות מאושר איתו?! (הרב אשר קובלסקי שליט"א)

*

לסיום: הקנאה מעוררת!

בכפר קטן ליד צפת שבגליל העליון התגוררו שני שכנים קנאים וצרי עין, אחמד וסמיר, לכל אחד מהם היה סוס. לסמיר היה נדמה משום מה שהשכן שלו אחמד 'שם עין' על הסוס שלו, הוא ראה את אחמד מסתכל על הסוס שלו בעיניים חמדניות. והוא פחד שאחמד יגנוב לו את הסוס. כדי להגן על הסוס שלו החליט סמיר 'לסמן' אותו וקצץ

לו את קצה האוזן השמאלית, כך לא יוכל אחמד לטעון שזה הסוס שלו. לא קשה לתאר כמה כעס סמיר למחרת כשראה שגם אחמד קצץ לסוס שלו את קצה האוזן השמאלית, בדיוק באותו מקום. 'קלטתי אותך!' סיין סמיר, והבין שכנראה שאחמד באמת מעונין בסוס שלו, אחרת למה שיקצץ לסוס את האוזן בדיוק באותו מקום שהוא קצץ. הלך וקצץ את זנבו של הסוס. הדם עלה לו לראש כשראה למחרת את סוסו של אחמד רועה באחו וגם הוא חסר זנב. 'קנאי חמדן וחסר בושה!' כינה סמיר את שכנו החמדן, הלך ושבר את רגלו הימנית של הסוס. אחר הצהרים נפגשו שניהם, אחמד וסמיר, במרכז הכפר כשרגלי הסוסים של שניהם שבורות. 'טיפשים מטופשים', צעק לעברם אחד השכנים, 'עד מתי תמשיכו להתעלל בסוסים המסכנים שלכם? אתם עוד תהרגו אותם בסוף!'. קפץ סמיר וקרא: 'זמה אני יכול לעשות?! השכן ה'יקר' שלי, אחמד, 'שם עין' על הסוס שלי. הייתי חייב לסמן אותו כדי שהוא לא יחליף אותו!'. 'וגם אני!' קפץ אחמד, 'גם אני הבחנתי כבר מזמן שסמיר 'שם עין' על הסוס שלי והחליט להחליף אותו בשלו, הייתי חייב לסמן אותו!'. 'משוגעים שכמותכם! נפלתם על הראש?! אתם לא רואים שסוס אחד שחור וסוס אחד לבן?!...'

זה מה שהקנאה גורמת לאדם, היא מעוורת את עיניו ומשבשת את שיקול דעתו עד שהוא לא מבחין מה הוא עושה לאחרים ולעצמו.

שבת שלום!

העלון יוצא לאור
בסיוע תלמוד תורה
"נצח ישראל" בית שמש

לתגובות ולקבלת העלון במייל: yd0527606276@gmail.com